

Ducháček, Otto

[Mańczak, Witold. *Phonétique et morphologie historique du français*]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná.
1964, vol. 13, iss. A12, pp. 255-256

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/101282>

Access Date: 22. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

jejich odlišností od latiny klasické. Zatím co kapitoly, věnované latině, jsou vskutku pozoruhodné svou přehledností, stručností a výstižností, je možno mít k některým částem prvních dvou kapitol určité výhrady. Vzhledem k tomu, že jde o úvod do romanistiky, byla by podle našeho názoru na místě co možná nejširší informace o různých směrech, jimiž se romanistická studia ubírala, bez ohledu na to, zda šlo o směry více či méně idealistické; vždýt každý z nich vývoj romanistiky určitým způsobem ovlivnil a měl svůj podíl na její cestě kupředu. Správným se nám nezdá ani to, že tato kapitola, která ve stručnosti tak výstižně pojednává o romanistice sovětské a rumunské, věnuje československé romanistice vlastně jen třířádkovou zmínku.

Druhá část textu se zabývá rozrůzňováním lidové latiny v souvislosti s rozrůstáním a posléze s rozpadem římského imperia, dnešním zeměpisným rozložením románských jazyků a jejich všestranným srovnáváním fonetickým, morfologickým, syntaktickým a lexikálním. Tato část vypracovaná s relativně velkou podrobností a přihlížející ke všem základním problémům srovnávací romanistiky, je těžištěm celého skriptu. U hláskových změn se autoři správně omezili pouze na nejzákladnější rysy, charakterizující jednotlivé oblasti Romanie, a pominuli různé zvláštní případy, kterých je velké množství a jejichž uvedení by nutně bylo na úkor jasnosti a konciznosti výkladu. O to více pozornosti se pak věnuje srovnávání syntaxe románských jazyků a při uvádění dokladů, juxtaaponovaných nebo jinak názorně uspořádaných, se mimo jiné velmi hojně čerpá z rumunštiny.

Kratičká třetí část je věnována stručné informaci o některých teoriích vzniku románských jazyků a shrnujícímu pojednání o současném stavu řešení této problematiky. Čtvrtá část konečně je souhrnem krátkých a většinou velmi výstižných studií o vývoji jednotlivých románských jazyků (včetně provenšalštiny, katalánštiny, rétorománštiny, sardštiny a dalmatštiny); pro svou stručnost a hutnost se jistě bude těšit velké přízni studentů romanistiky.

K různým kapitolám textu je ovšem možno mít určité dílčí připomínky, z nichž uvedeme alespoň některé: v odstavci, věnovaném adjektivnímu členu v rumunštině (str. 94), nepovažujeme za správnou formulaci, že tento člen stojí vždy za substantivem; v superlativu může stát před ním. Stojí ovšem vždy před adjektivem. Podobně máme za to, že v poznámce o španělských slovesech *ser* a *estar* není správné tvrzení, že *estar* označuje přechodné umístění; *estar* totiž je při označení místa vždycky (str. 120). Na str. 118 by snad bylo záhodno aspoň upozornit na významový rozdíl mezi špan. *haber* a *tener* ve funkci pomocného slovesa. Na str. 79 nás zarazí, že je ve francouzštině za samostatnou nosovku považováno *oin* ale nikoli *ien*, atd.

Závěrem možno říci, že se autorům Úvodu do srovnávacího studia románských jazyků podařilo vytvořit učební text vysoké odborné a pedagogické úrovně. Jejich velkou zásluhou je to, že se při názornosti a stručnosti skriptu většinou dovedli vyhnout zjednodušování a že na rozdíl od mnohých zahraničních příruček o srovnávací romanistice systematicky věnují pozornost také rumunštině. S ohledem na nedostatky vysokoškolské učebnice podobného zaměření se domníváme, že by tento učební text mohl být po nepříliš velikých úpravách a doplněních publikován jako učebnice.

Růžena Ostrá

Witold Mańczak: Phonétique et morphologie historique du français (Lódz—Warszawa—KraKów, Państwowe wydawnictwo naukowe 1962, 201 str.)

L'auteur, qui s'intéresse à différents problèmes de la linguistique générale, s'adresse, cette fois, aux étudiants de la romanistique en leur présentant un manuel bien pensé et permettant de comprendre l'évolution historique du français. Il traite des changements phonétiques, graphiques et morphologiques (flexion et formation des mots).

L'ouvrage contient des explications originales. L'auteur interprète beaucoup d'irrégularités phonétiques par le fait que les morphèmes, les mots et les groupes de mots fréquemment employés subissent souvent des réductions extraordinaires de leur volume. C'est le résultat de la tendance au moindre effort (cf. pages 13—16 et passim).

M. Mańczak établit quatre lois (nous dirions: quatre tendances) du développement morphologique par lesquelles il explique la grande majorité des changements morphologiques:

1° Le nombre des mots et des morphèmes de sens identique diminue plus souvent qu'il n'augmente.

2° Les groupes de mots remplacent plus souvent les mots que vice versa; les mots et les morphèmes plus longs remplacent plus souvent les mots et les morphèmes plus courts que vice versa.

3° Les mots et les morphèmes plus courts se maintiennent ou conservent un caractère archaïque plus souvent que les mots et les morphèmes plus longs, et ces derniers sont plus souvent refaits d'après les premiers que vice versa.

4° (notre formulation abrégée:) La flexion du singulier, de l'indicatif, du présent, de la 3° personne, des cas locaux des noms de lieux (des cas non locaux des noms communs) présente souvent un caractère plus archaïque que celle des autres nombres, modes, temps, personnes et des mêmes cas des noms communs (des noms de lieux); "les dernières formes sont plus souvent refaites d'après les premières ou remplacées par les premières que vice versa" (§ 211).

Très instructifs sont l'avant-propos, le schéma de l'exposé, les schémas de l'évolution des sons aux pages 69 et 70 (toutefois ces derniers ne sont pas suffisamment illustrés par les exemples) et les paradigmes montrant les unes à côté des autres: 1° les formes latines (par exemple *tuus, tuum*), 2° les formes qu'on trouve en ancien français (*tes, tis, tuens, tiens; tuen, ton, tien*) et 3° les formes françaises actuelles (*ton, tien*).

La manière dont l'auteur présente l'évolution historique du français nous paraît trop fragmentée. Un exemple: M. Mańczak traite de l'a dans 18 paragraphes dont quelques uns comprennent plusieurs parties. L'auteur constate d'ailleurs lui-même (dans le schéma de l'exposé) que la plupart des paragraphes sur la phonétique et la graphie contiennent les alinéas intitulés: 1° développement régulier, 2° développement irrégulier dû à l'assimilation, à la dissimilation et à la métathèse, 3° développement irrégulier dû à la fréq. d'empl. (nous n'approuvons pas de telles abréviations), 4° développement irrégulier dû à la graphie (nous ne croyons pas que la prononciation [fis] de *fiis* soit causée par la graphie; nous y voyons la réaction contre l'homophonie avec *fil*), 5° autre développement irrégulier (nous ne croyons pas nécessaire de constater l'irrégularité sans en expliquer les raisons), 6° emprunts (les étudiants seront satisfaits d'apprendre que les irrégularités en question sont dues à l'origine étrangère du mot étudié et d'être en même temps instruits de la provenance de l'emprunt), 7° graphie (on appréciera les remarques intéressantes et instructives concernant l'orthographe française).

Il faut néanmoins avouer que la méthode appliquée par M. Mańczak présente, par contre, un grand avantage: elle permet de mieux comprendre toute la complexité de l'évolution du français.

Le classement logique des faits et l'index des mots étudiés facilitent l'orientation dans l'ouvrage.

La terminologie dont l'auteur se sert dans le schéma à la p. 12 nous paraît inutilement compliquée. Quant aux syllabes protoniques, il distingue les initiales, les non initiales et non contreinitiales, les contreinitiales; quant aux posttoniques, les avant-dernières et les finales.

Nous ne sommes pas d'accord avec l'assertion que „par 'palatale' on entend *c, g, q, x...*“.

Peut-on parler de l'apparition de l'e dans les paroxytons après consonne + *n, m, r, l* (type *somnum > somme*) et dans les proparoxytons (type *juvenem > jeune*)?

Pour conclure, nous voulons constater que les petites observations que nous avons faites ne veulent pas diminuer la valeur de cette excellent manuel, mais servir à l'auteur pour l'établissement de la seconde édition.

Otto Ducháček

Nuevas contribuciones a la lingüística hispana

Difficilísima y casi quimérica es la tarea de un hispanista que quiere familiarizarse con todos los estudios lingüísticos de temas hispanos por ser éstos tan abundantes de año en año. Sin embargo, aparecen trabajos que no se nos pueden escapar si pretendemos estar al tanto del estado actual de investigaciones en la filología española. Hay además estudios que, fuera de nuevas interpretaciones teóricas que aportan, tienen un alto valor para la práctica de enseñanza.

Eugenio Coseriu a cuyo ingenio debemos ya muchas interpretaciones originales, rechaza en su estudio *Arabismos o romanismos, Montevideo 1961*, la tesis universalmente aceptada sobre el origen árabe de algunas construcciones y usos en el español (p. ej. el uso personal de los verbos „anochece“ y „amanecer“, la expresión „ojo de agua“ en el sentido de — manantial que surge en un llano — y la expresión „casa“ en el sentido de — habitación de una casa —.) Coseriu funda su argumentación, respecto al origen de los giros mencionados, en los ejemplos análogos existentes en otras lenguas románicas, especialmente en el rumano, rebatiendo así los argumentos sobre la inexistencia de los mismos en estas lenguas, una de las principales ideas que habían orientado a los científicos a buscar su origen en el árabe. Al hablar de la expresión „ojo de agua“, Coseriu desarrolla el concepto de la llamada poligénesis y su incapacidad de resolver los problemas etimológicos que se plantean. Nuevas explicaciones que Coseriu presenta en su trabajo documentan una vez más con qué reservas hay que aceptar las etimologías una vez establecidas por más exactas que parezcan.

El tomo XVI de *Memorias y Trabajos Científicos* editados por la Universidad de Salamanca (*Acta Salmanticensia*) viene dedicado al profesor Manuel García Blanco (*STRENAE, Salamanca*